

MONTSENYENQUES
DE JAUME NOVELLAS
DE MOLINS

CAROLA DURAN

No hi ha cap escriptor que hagi dedicat més poemes al Montseny que Jaume Novellas de Molins. Cap a l'any 1918, -no és possible determinar exactament l'any perquè l'edició no és datada- la col·lecció *Lectura Popular*, aquells quadernets que Francesc Matheu publicava setmanalment i que pretenien ser el recull antològic de tota la literatura catalana de començaments del segle XIX ençà, va treure el seu fullet setmanal dedicat a *Montsenyenques* de Jaume Novellas de Molins. El llibret està compost per 38 poesies, algunes de les quals ja havien aparegut en diferents publicacions, però moltes altres són inèdites; alguns dels poemes porten títol i altres no, però tots tenen el Montseny com a tema en aspectes molt diferents: humans, paisatgístics, climàtics... Aquest nombre de poemes ja prou elevat s'incrementa notablement si es fa un buidat de les revistes catalanes publicades entre 1890 i 1922 on apareixen esparses altres *Montsenyenques*, que no havien estat recollides per Matheu, fins un total de vint-i-nou poemes nous, que, sumats als apareguts a la *Lectura Popular*, fan un total de seixanta-set cants dedicats a la serralada.

Quatre són les publicacions on es troben els poemes no recollits en el llibret: *La Creu del Montseny* (1899-1900), *Lo Pensament Català* (1900-1902), *Juventut* (1901-1903) i *l'Almanac de l'Esquella de la Torratxa* (1898-1922). Les dues primeres publicacions formen part de les revistes literàries, dirigides per Jacint Verdaguer, que un grup de joves van crear amb la intenció d'obtenir una renda vitalícia per al poeta en els anys del seu màxim destret, revistes que van acabar desapareixent per motius econòmics. Com a principals impulsors s'hi troben Antoni Busquets i Punset, Josep Falp i Plana, Valeri Serra i Boldú i Sebastià Farnés. Les revistes verdaguerianes es poden qualificar com a publicacions de caire regionalista i conservador que comparteixen en bona part els ideals patriòtics i religiosos de Verdaguer.¹ Segurament el títol de *La Creu del Montseny* va empenyer Novellas de Molins a publicar-hi els seus

1 Ramon Pinyol, «Les revistes literàries dirigides per Verdaguer. Una aproximació», *Anuari Verdaguer*, 6 (1991), p. 107-144.

poemes montsenyencs, els quals van seguir apareixent a *Lo Pensament Català*, publicació que va aparèixer una setmana després de la desaparició de *La Creu*.

Joventut (1900-1905) és la revista paradigmàtica del segon modernisme literari català (el primer va ser vehiculat per *L'Avenç*). Publicada per un grup de joves cohesionat pretenia europeïtzar la cultura catalana, connectant-la amb els moviments estètics europeus. Si visualment les aportacions artístiques de la publicació recorden els prerafaelites i els decadentistes, els textos literaris i doctrinals se situen dins del moviment vitalista amb arrels pairalistes.

Respecte a *l'Almanac de l'Esquella de la Torratxa*, cal assenyalar que va ser una publicació anual, que va començar la seva vida pública el 1889 i va durar fins al 1925. Estava lligada a la revista humorística *L'Esquella de la Torratxa*, empresa promoguda, com tantes altres publicacions de caire satíric i progressista, per Innocenci López Bernagossi. *L'Almanac* formava un volum d'unes dues-cents pàgines amb la col·laboració artística i literària de les figures més destacades del moment. A *l'Almanac*, s'hi troben mostres de tots els gèneres literaris i no exclusivament peces humorístiques o satíriques, habituals a la revista homònima.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS

L'autor de les *Montsenyenques* va néixer a Barcelona a finals de 1866 en el si d'una família dedicada a les ciències exactes i a la seva didàctica. L'avi, Onofre Jaume Novellas Alabau, originari de Sant Feliu de Torelló, havia estat un matemàtic conegut que ensenyava l'assignatura a l'Escola de Llotja i va esdevenir director de l'Escola de Matemàtiques quan va ser creada per la Junta de Comerç.² El seu fill, Alexandre Novellas de Vidal, (pare del nostre escriptor) era catedràtic de mecànica i de matemàtiques a l'Institut Provincial de Segon Ensenyament, creat el 1845 per la llei Pidal, centre que estava allotjat al desamortitzat i semi ruïnós convent dels Carmelites Descalços del carrer del Carme. Alexandre va esdevenir-ne el desè director entre els anys 1889 i 1896.³

Amb aquest antecedents era natural que Jaume estudiés el batxillerat i, un cop acabat, entrés a la universitat, però, a diferència dels seus avantpassats que s'havien dedicat a les ciències, el nostre escriptor va escollir la carrera de Filosofia i Lletres que va cursar a la dècada dels anys vuitanta.

2 Francesc Xavier Barca i Salom. «Aspectes de l'obra manuscrita d'Onofre J. Novellas (1787-1849)», *Butlletí de la Societat Catalana de Matemàtiques*, 11 (1996), p. 1-10; Onofre Jaume Novellas i Alabau; *matemàtiques i astronomia durant la revolució liberal*. Barcelona: Institut Català de la Ciència i la Tècnica, 2005.

3 *Institut Jaume Balmes. Cent cinquanta anys d'història (1845-1996)*. Barcelona: Institut Jaume Balmes, 1996. *Correspondència rebuda per Jaume Onofre Novellas i Alabau i el seu fill Alexandre Novellas*. Mss. 1377 de la Biblioteca de Catalunya.

Durant aquesta dècada, el moviment catalanista havia anat guanyant visibilitat dintre de la societat catalana i havia esdevingut una força prou important per crear un Centre Català, liderat per Valentí Almirall; publicar un diari, *La Renaixensa* d'Aldavert i Guimerà; mantenir un Teatre Català a redós de Frederic Soler i organitzar trobades i manifestacions proteccionistes a favor de la naixent indústria catalana, que van quallar en la redacció i presentació al rei Alfons XII del *Memorial de Greuges* en «defensa dels interessos morals i materials de Catalunya».

La posterior escissió del Centre Català, el 1886, va donar lloc a la creació de la Lliga de Catalunya i des d'aquesta entitat es va acollir aquella espècie de filial destinada a la formació dels futurs quadres, que s'havia creat el 21 d'octubre de 1886. Era el Centre Escolar Catalanista –Escolar significava Universitari– i Jaume Novellas en va ser un dels fundadors que, a més a més, va exercir de vicepresident de la Comissió Executiva i posteriorment de vicepresident de la Secció de Dret i Filosofia i Lletres, que era una de les branques que, juntament amb Medicina i Ciència, formaven l'entitat.⁴

És en aquest any que es publica la primera mostra poètica del nostre autor. Amb la impaciència pròpia dels vint anys, Jaume Novellas edita *Agredolç*⁵, segurament finançada per ell mateix. El llibre va ser considerat fruit més de l'entusiasme que de la reflexió, perquè són poemes molt sentits i poc pensats per tal com barregen la dolça melangia dels ensomnis de l'adolescència amb les incorreccions del neòfit en el camp literari.

I dos anys després el nostre poeta treu *Bosqueroles*, amb pròleg d'Ernest Moliné i Brasés.⁶ Ja en el proemi, Moliné i Brasés, company de Novellas en el Centre Escolar Catalanista i futur crític literari del diari *La Renaixensa*, li recorda que, malgrat que ha treballat per establir un equilibri entre les facultats naturals i l'estudi poètic, els poemes encara presenten un excessiu sentimentalisme. Aquesta també és l'opinió d'un altre crític, Sebastià Farnés, que, des de les pàgines del diari *La Renaixensa* sota el pseudònim de T. Poch de Negre, saluda el nou recull confirmant que allò que en el primer llibre era una esperança, ara és va fent realitat, però cal que l'autor no deixi de practicar i de concretar les idees. Per això li recomana que no tingui pressa per tornar a publicar un altre llibre.⁷ Joan Millet, des de les pàgines de *Lo Catalanista*,

4 Jordi Llorens i Vila. *La Lliga de Catalunya i el Centre Escolar Catalanista: dues associacions del primer catalanista polític*. Barcelona: Rafael Dalmau editor, 1996.

5 *Agre-dols: col·lecció de poesías catalanas*. Barcelona: Tipografia de la Casa de Caritat, 1886.

6 *Bosquerolas: poesías*. Barcelona: La Renaixensa, 1888

7 Sebastià Farnés (T. Poch de Negre), «Bosquerolas. Poesias per Jaume Novellas de Molins, ab una carta pròlech de N'Ernest Moliné y Brasés», *La Renaixensa*, (10 febrer 1888).

setmanari que publica el Centre Català de Sabadell, també li retreu que els poemes, plens d'un aire glaçat, trist, ple de sentiment, demanen polir el llenguatge i la forma d'expressar les idees.⁸ Malgrat les crítiques no excessivament favorables, el recull va obtenir un premi en l'Exposició Universal que es va celebrar a Barcelona aquell mateix any 1888.

La pertinença al Centre Escolar Catalanista va afavorir els contactes amb els membres de la Lliga de Catalunya, entre ells els propietaris del diari i de l'editorial de *La Renaixensa*, Pere Aldavert i Àngel Guimerà. D'aquí la seva constant col·laboració a les pàgines del suplement literari de *La Renaixensa*. Aquest quadern es lliurava als subscriptors des de 1881, quan la revista –que va començar a aparèixer el 1871– va convertir-se en diari i les aportacions literàries van passar a formar part del suplement. En aquesta publicació, amb les mateixes característiques formals que la primitiva revista, hi van aparèixer un total de vuitanta-set poemes de Jaume Novellas, que comencen el 1886 i acaben el 1898, coincidint amb la desaparició del suplement.⁹ La temàtica d'una tan gran quantitat de peces va evolucionant al llarg dels temps: la mort de la mare, l'estada a Madrid el 1891 per fer la tesi, l'enamorament, el festeig...

Aquests mateixos contactes amb els membres d'entitats catalanistes van obrir-li el camí per publicar a *Lo Catalanista*, revista del Centre Català de Sabadell, on apareixen, a partir de 1887, romanços d'un encès patriotisme, fruit d'un abrandament juvenil que s'anirà deixatant posteriorment. A partir de 1890, també publicarà alguns poemes a *La Il·lustració Catalana*, aquella revista que Francesc Matheu va editar amb un gran esforç financer i que va acabar desapareixent el 1894.

Entre 1891 i 1894 Novellas també publica algunes mostres literàries a *La Veu de Catalunya*, revista amb el subtítol de Setmanari Popular, que Jaume Collell, el canonge de Vic, edita amb criteris ideològics propers als cercles vigatans i que amb el temps es convertirà en el diari del mateix nom, portaveu de la Lliga Regionalista.

Quatre anys han passat des de l'aparició de *Bosqueroles*, temps que Jaume Novellas devia considerar suficient per tornar a donar a la impremta un altre volum de poesies, tal com li havien recomanat els crítics quan va aparèixer el seu llibre anterior. És titula *Ratllas curtas: poesias* i va precedit per «Quatre motets de prefaci», signats per Josep Pin i Soler. Aquest li retreu que no vulgui trencar el camí que ja havia iniciat abans i que no gosi provar nous experiments poètics –el modernisme literari ja s'havia instal·lat a casa nostra, potser per la por de decebre els seus lectors, potser per l'educació social rebu-

8 Joan Millet, «Bosquerolas», *Lo Catalanista*, 23 (5 febrer 1888).

9 Carola Duran Tort, «*La Renaixensa*», primera empresa editorial catalana. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001.

da; de totes maneres l'encoratja a continuar encara amb la temàtica jocfloral-lesca de Pàtria, Fides, Amor, on aconseguirà noves fites en la seva poètica.¹⁰

L'activitat poètica de Jaume Novellas no es limita a la publicació dels seus poemes en les revistes contemporànies. També es constata la participació en els Jocs Florals de Barcelona, on el 1891 va guanyar la Flor Natural; en els d'Arenys de Mar de 1889, en què també va guanyar la Flor Natural i va escollir com a Reina de la Festa, Angelina Macià Montserdà, filla de l'escriptora Dolors Montserdà; en els de Lleida on també va fer-se amb el guardó de l'Amor els anys 1898 i 1900 i en el certamen que organitzava la revista *Catalunya Artística* l'any 1901. Possiblement devia prendre part en moltes altres festes poètiques de les quals no es té constància i que li devien reportar altres distincions i premis.

La dècada dels noranta és un període de plenitud per al poeta, tant en el camp de la creació artística com en el camp professional i personal. Després de cursar el doctorat a Madrid l'any 1891, va exercir de professor a la secció de lletres de l'Institut, en el temps en què el seu pare era director, però va renunciar al càrrec per formar part del professorat de l'Escola d'Institutrius i altres Carreres per a la Dona, institució que la Societat Econòmica d'Amics del País havia creat l'any 1893 per promoure la incorporació de les dones en un món laboral més qualificat i específic que el de simples obreres de fàbrica. En aquesta institució va ensenyar durant molts anys les assignatures d'història i de geografia. El 1895 va entrar a l'ajuntament barceloní on exercí com a cap de negociat, tasca que complir molt de temps. El seu casament amb Assumpció Bofill i Pichot va portar aparellat l'entrada a l'univers de la Sala, masia que pertanyia al seu sogre, Jacint Bofill i Bassas. Jaume Novellas descobreix un món nou i aquesta casa serà l'estada familiar que veurà créixer els fills del matrimoni: Jaume, Josefa, Josep M. i Lluís. Des del moment del seu casament, la serralada del Montseny va esdevenir l'univers mític de la seva poesia.

L'abundosa producció poètica, sobretot amb el tema del Montseny, cobreix els anys 1898-1903, però a partir d'aquesta data, els poemes de Novellas desapareixen de les publicacions periòdiques, tret de la col·laboració anual a l'*Almanac de l'Esquella de la Torratxa*, que continua amb interrupcions fins l'any 1922. Cap a l'any 1918, Francesc Matheu li publica un recull de *Montsenyenques* en la *Lectura Popular*, la major part de les quals eren inèdites fet que demostraria que Novellas de Molins va continuar escrivint sobre el seu paisatge predilecte, però la seva producció va restar guardada al calaix.

10 *Ratllas curtas: poesías*, amb un pròleg de Josep Pin i Soler. Barcelona: Estampa La Catalana de Jaume Puigventós, [1892]. El pròleg de Josep Pin i Soler és reproduït a Josep Pin i Soler, *Articles, pròlegs i estudis*. Tarragona: Arola Editors, 2007, p. 51-53.

El volgut silenci es trenca per una circumstància molt dolorosa per al poeta. És la mort per malaltia del seu fill Jaume o Santiago, ocorreguda a la Sala el 30 de novembre de 1938. Desconeixem la personalitat del finat i sols sabem que havia nascut el 27 de setembre de 1896 i que als dinou anys ingressà al Centre Excursionista de Catalunya, segons el butlletí de l'entitat de l'any 1915. Marià Manent al seu dietari *El vel de Maia*¹¹ reporta la notícia de la seva mort: «Al matí em diuen al poble que ha mort en Jaume Novellas i vaig a l'enterrament. El cementiri era tot assolellat sota el cel puríssim; brillaven els boixos vora els nínxols blancs».

Antiga casa forta i després mas sala de Viladrau.

Jaume Novellas de Molins vessa tot el dol per la mort del fill en un recull de poemes que titula *Pàgines de dolor*, amb un pròleg de Jaume Bofill i Ferro, amb qui va compartir l'obligat retir a Viladrau durant la guerra civil. Segons Albert Manent és «un llibre de versos en recordança del seu fill Santiago, mort l'any abans. Són poemes patètics».¹² El pròleg porta data de 19 de maig de 1939, i com que Jaume Novellas i de Molins va morir el 27 de maig del mateix

11 Marià Manent, *El vel de Maia*. Barcelona: Edicions Destino, 1975, p. 216

12 La referència és treteta del llibre: Albert Manent i Joan Crexell. *Bibliografia catalana dels temps difícils (1939-1943)*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988.

any, es pot tenir el dubte de si el llibre va arribar a temps a les mans de l'autor o si va ser un homenatge pòstum de la família al pare i al fill desapareguts.

Pàgines de dolor, a més a més del pròleg de Jaume Bofill i Ferro, porta uns mots preliminars de l'autor, datats el 12 de gener de 1939, on explica la voluntat d'expressar mitjançant uns poemes la recordança del fill estimat. Una primera part titulada «Calvari» consta de sis poemes i una segona, titulada «Traspàs» de vint-i-vuit més. El llibret acaba amb un petit poema datat el 28 de març, on Jaume Novellas celebra el final de la guerra fratricida. El conjunt és un dietari dolorós de l'agonia, de la mort i de l'absència del fill adorat. Aquella facilitat per compondre poesia de què gaudia Jaume Novellas en la seva joventut i que havia estat oblidada, o voluntàriament amagada, pel poeta durant anys, desperta en el tràngol dolorós de la pèrdua filial amb la mateixa força i amb la mateixa temàtica paisatgística que les *Montsenyenques*, tenyides ara pel patetisme de la vellesa i la soledat.

Es dóna el fet curiós i aclaridor del que va suposar per a la llengua catalana la pèrdua de la guerra perquè, a l'esquela de Jaume de Novellas, publicada a *La Vanguardia Española* del 28 de maig de 1939, o sigui, encara no dos mesos després de finalitzada la contesa, el nom del poeta no s'ha escrit en la traducció castellana de *Jaime*, sinó que s'ha convertit en l'espanyolitzat *Santiago*. I de la mateixa manera, l'esquela anunciant una missa d'aniversari per al pare i el fill, del 9 de maig de 1940, els Jaume Novellas de la vida real, s'han convertit en Santiagos Novellas.

MONTSENYENQUES

Les *Montsenyenques* de Jaume Novellas, escrites sobretot a la darrera dècada del segle XIX i a la primera del XX, formen part del corrent modernista de caire vitalista que a partir dels anys vuitanta intenta crear una nova poètica, més d'acord a les tendències literàries coetànies. En aquells moments, la poesia catalana ja havia aconseguit un conreu massiu des de la reintroducció dels Jocs Florals de Barcelona de 1859 i la seva temàtica repetitiva comportava un cert manierisme que calia abandonar a favor d'un nou aparell teòric. A finals de segle, l'univers mític de la Renaixença ja estava consolidat i, per tant, no calia tornar als romanços històrics o pseudohistòrics que havien omplert pàgines i pàgines de revistes amb la finalitat de construir símbols que identifiquessin el moviment. En contraposició a la tradició jocfloralesca que ja havia esgotat la seva temàtica, la nova poètica proposa el poema curt, de poques estrofes en substitució dels poemes de llargues tirades; canvia el llenguatge romàntic grandiloqüent per l'expressió sincera, autèntica i converteix la natura i les petites realitats quotidianes en tema poètic, en un afany de reproduir en la poesia el realisme que dominava en la narrativa. La nova estètica torna a valorar també

la poesia popular amb els seus versos repetitius i de fàcil memòria pel que té d'espontaneïtat i de reflex d'una cultura arrelada a la terra.

Aquest és el bagatge literari que Jaume Novellas assumeix en les seves *Montsenyenques*. Poemes curts de quatre, cinc o sis estrofes on la muntanya es converteix en un univers per al poeta, per la qual cosa la relació autor-Montseny és indestriable de la seva vida. Un total de seixanta-set composicions editades (desconeixem si n'existeixen d'inèdites) crea un corpus impressionant en què totes les possibles facetes de la muntanya són tractades.

Per al poeta, la muntanya és un oasi de pau i de veritat oposat al món urbà i a les falses aparences. És el retorn a un món bucòlic que proporciona al poeta la soledat necessària per viure i per gaudir de les belleses naturals.¹³

AL MONTSENY

Beneïda muntanya de la pàtria,
nascuda en son bell cor, com ella hermosa,
tu m'has donat tot quant mon cor cobeja,
aquella dolça soletat volguda
que lluny de la ciutat, allí sols trobo.

Per xò t'enyoro tant, per xò m'afanyo
en recórrer tes valls i fondalades
i cingles i turons i torrentera,
que, com més els conec, més trobo encara
belleses a vessar que m'enamoren.¹⁴

Perquè la muntanya és un regal per als cinc sentits que desperten admirats davant tanta bellesa. El poeta ho plasma en un altre poema també titulat

AL MONTSENY

Muntanya dels meus amors
que has bressolat mos somnis i ventures,
que tens cascates de suaus remors
i obagues plenes d'enervants dolçures;

que tens arcades verdoses
i perfums seductors i ocells i cants
i pradells estrellats de flors xamoses

13 Els poemes originals s'han reproduït amb criteris de normalitat ortogràfica, però respectant el lèxic i la sintaxi de l'original.

14 «Al Montseny (fragment)», *La Creu del Montseny*, I (1899), p. 258.

i papallones d'hermosos canviants.

Jo vinc atret per ton eixam cantaire
i per tes ratxes d'exquisida olor,
jo vinc atret, humil espigolaire,
per tes belleses d'or.¹⁵

El poeta, contemplador de la muntanya, s'adona que amb el pas de les hores canvia la fesomia del paisatge. Quan la matinada despunta, comença a despertar la vida, que al migdia, a ple sol, és un cant d'alegria i d'amor, mentre que el pas de la tarda va alentint les remors de la natura fins arribar a la nit, plàcida i tranquil·la on els estels es reflecteixen a l'aigua de l'estany.

Tot just traspunta el dia
i per la fosca vall
s'ou lo cant estrident que ens anuncia
lo despertar del gall.

Los tudons arrupits en la fageda
parrupegen suaument
i un soroll, tot somort, en l'albereda
diu prou que es lleva el vent.

Regalimen les flors tot just descloses
de la rosada, als perlejants petons,
i embaumen l'esperit olors reïnoses
i perfums de vidaures i timons.

La vida esclata i lentament desperta
tot un món adormit pels tous pradells,
de flaires i de flors de boca oberta,
d'insectes i d'ocells.¹⁶

Surt lo sol

15 «Al Montseny», *Lectura Popular*, núm. 267, p. 123.

16 «Montsenyenca», *Lo Pensament Català*, I (1900), p. 40.

per darrere la muntanya
i l'ocell,
al sentir sa tebior, canta que canta.

Va pujant,
va pujant al zenit i la boirina
s'esvaeix
i la llum pels racons del bosc es filtra

¡Que és hermós
lo camp gran i els vinyals tots plens de xeixa!
¡Com los raigs
es rabegen pels brins del blat que els bressen!

La xardor
besa el mont al concert de les cigales;
¡quina calda que fa, quan allà al cim
lo migdia assenyala la campana!¹⁷

Cap-al-tard, los ocells pleguen les ales,
s'adormen per les soques les cigales,
les bromes baixen a la verda vall,
i els genis de la nit, per les serrades,
van estenent ses robes estrellades
cap-al-tard.

Cap-al-tard, los ramats van a la cleda;
una onada gegant, humida i freda,
inunda l'ample espai
i dels bous les esquelles baladreres
ressonen per les valls i les cingleres
cap-al-tard.

17 «Montsenyenca», *La Creu del Montseny*, II (1900), p. 110. Reproduïda amb el títol «Juliol» a *Lectura Popular*, p. 138-139.

Cap-al-tard, lo concert de les granotes,
amb ses tètriques, fosques, tristes notes,
com càntic funeral,
omplen l'estany de dolça melangia,
de suau i fantàstica poesia
cap-al-tard.¹⁸

La fosca va pujant a la muntanya,
l'enamorada de les fondes valls
va pujant suaument, sens moure fresa
per cingles i vessants.

Les violes de tija cargolada
clouen sos ulls morats
i al bes del serení, pels bacs s'adormen
roselles i capblaus.

Comença l'himne de la nit serena
de granotes, reinetes i gripaus,
i frisant d'insectes invisibles
i refrec de fullatges i brancams.

I la nit va abrigant la immensa volta;
tot és negre: serrats, boscos i valls;
sols traspua la llum de les estrelles
reflectint damunt l'aigua de l'estany.¹⁹

I un dia rere un altre van passant els mesos i les estacions de l'any.
L'hivern, fred, inhòspit, amb glaçades i gebres, adorm la natura, que
tranquil·la espera l'arribada de la primavera quan tot esclata: flors, arbres,
ocells. És l'estació de l'amor que fructifica a l'estiu amb la sega, la calor i la
mandra, però aviat passa el temps i comença una nova estació, la tardor, pre-
ludi dels dies més tristos de l'any.

18 «Montsenyenca», *La Creu del Montseny*, I (1899), p. 443. Reproduïda a *Lectura Popular*, p. 141

19 «Montsenyenca», *La Creu del Montseny* II (1900), p. 182.

HIVERNAL

L'hivern va davallant per la serrada
trist i xaruc gronxant sos blancs cabells,
del pont de pedra ploren els caramells
i mor abans de l'alba la rosada.

A la cleda el ramat ha fet sa entrada
al glaçar-se sos bels pels secs pradells
i han fugit de la vall tots els ocells
deixant sos nius penjats de la brancada.

L'hora ha arribat d'abrigallar la terra;
des del pregon del bac fins a la serra
l'hivern estén son blanc llençol de neu;

Ploreu, jorns perfumats, folls d'alegria;
l'abraçada de gel que el cel envia,
és un immens conhort per al cor meu.²⁰

PRIMAVERAL

El sol bat sobre els camps plens de roselles,
damunt del bosc s'adormen les cançons
i s'amaren de llums, flors i poncelles,
ocells i papallons.

Pels conreus a on gronxolen les espigues
al bes del ventijol
i per serres i valls, comes i artigues
comença un himne al sol.

És l'himne dels pradells de galta humida,
és l'himne dels moixons i de les flors,
és l'himne del malalt sedent de vida...
és l'himne dels amors.

20 «Hivernal», *Lectura Popular*, p. 130.

I el sol enlluernador fa sa carrera
i sos raigs entebionen el perfum:
gosem, gosem l'hermosa primavera
la reina de la llum.

Gosem la pluja de claror que envia
que ja vindran els dies de fosc...
i ocells i papallons, folls d'alegria
canten la vida, canten l'amor.²¹

ESTIUENCA

Tot fa la migdiada al ple de l'estiu
quan la claror del sol al món enlluerna;
no canta la perdiu
ni entre el rocam rondina l'ample riu;
tan sol lo cigaló
canta sa cançó eterna.

Lo món jau atordit;
la xardor de l'estiu als sers espanta;
enlloc se sent ni el més suau vagit,
ni el més lleuger neguit...
tan sols lo cigaló canta que canta.²²

SETEMBRAL

La terra llença una fredor humida
I entre els matolls de bruc i ginestells
s'esbrava una sentor forta, exquisida,
de reigs, de ciurencs i pinetells.

Per l'altiu carenar de la vorada
com vel immaculat, lleuger, subtil,

21 «Primaveral», *Almanac de l'Esquella de la Torratxa per a 1910*, p. 64. Reproduïda a *Lectura Popular*, p. 132, amb el títol «A plena llum».

22 «Estiuenca», *Joventut*, 64 (1901), p. 310.

s'hi arrossega mandrosa la bromada
com al llit de la mare el fill gentil.

Morí el bell papalló d'ales polsoses,
moriren les roselles pel conreu,
fugiren roquerols, cucuts i aloses
al pressentir les boires i la neu.

I arriba melangiosa i fredorica
l'onada tardoral
que traïdora s'endinsa mica en mica
en l'agònica vida setembrals.²³

El Montseny, com a serralada important, sofreix els embats meteorològics de la natura i és protagonista de fenòmens climàtics extrems que l'afecten. La boira gairebé quotidiana que tot ho embolcalla, la pluja mansa que fecunda camps, però també les torbonades i les tempestes que furioses remouen la vegetació. El poeta, que les viu personalment, no pot passar per alt les demostracions de força de la natura i les plasma en diferents poemes, alguns dels quals es reproduïxen a continuació..

La boira va baixant
i entela la muntanya;
los boscos i les valls
pausadament se tapen;
la vida es va dormint
a sa frescal besada
i el geni de la nit
estén amb majestat ses negres ales²⁴

Lo pont del rieral
és un pa de caramells que degoteja;
l'esquerp picot, tremint,
arrapat a la soca, picoteja.

23 «Setembrals», *Lectura Popular*, p. 137.

24 «Montsenyenca», *Almanac de L'Esquella de la Torratxa* per a 1898, p. 26.

Passen per l'ull del pont
les merles d'aigua, xisclant, rabentes,
i la boira esponjosa, lentament,
va davallant, mandrosa, fins a terra.²⁵

La pluja ve de la muntanya,
la pluja cau damunt del bosc
¡quin brillejar tan viu los remes de l'aigua,
quina remor!

La pluja cau com fils de plata
regalimant pel verd fullam,
s'infla el llit, tot rocós, de la riera
i l'aigua tomba avall.

La pluja cau damunt la plana,
cansat de l'aigua, el blat tot ros s'ajeu
bufa el ponent, los núvols passen
i el sol ja llú, esplendent.²⁶

La tempesta s'acosta poc a poc,
Les carlines han clos son botó groc,
pels ginestells s'ajoca el roquerol
i es va apagant lo sol.

Pel turó de la Creu, rodola el tro,
lo llampec omple el cel tot de claror,
un vent humit davalla de la serrada
i agita la brancada

La pluja cau amb fúria que esparvera;
regalima el capblau i la taupera

25 «Montsenyenca», *Almanac de L'Esquella de la Torratxa per a 1913*, p. 81

26 «Montsenyenca», *Lo Pensament Català*, I (1900), p. 122

i el boix i el lligabosc i l'heura verda
i el camp ple d'usèrda.

La tempesta ja fuig pel Pou de la Sala,
tot és més verd i tot regala;
pels matolls saltirona el roquerol,
la carlina s'ha obert i torna a brillar el sol.²⁷

LO TORB

Com damnat que les gorgues foragiten,
de timba en timba va passant lo torb,
revinclant a son pas faigs i rouredes
com monstre destructor.

Les violes a l'oure'l se colltorcen
i s'amaguen insectes i moixons,
les aigües de l'estany se desencanten
i rebullen de goig.

I ell passa triomfador damunt la terra,
potent i enlaire el front,
emportant-se un ròssec ple d'aromes
i de sospirs d'amor.
I després que ha passat, la terra balba
i cruixida dels colps
torna a dormir dessota l'ampla volta
que amorosida li envia un raig de sol.²⁸

Per al poeta, el Montseny no és solament el paisatge natural que l'envolta, sinó que és un indret on la presència humana actua en el dia a dia. Per això, en les *Montsenyenques*, no hi falten les activitats pròpies de les terres de muntanya: el vaillet que guarda els xais, la mossa del mas, el vell que s'arrauleix a prop del foc, la porquerola, els dalladors... Però els personatges que fan enveja al poeta són els afortunats que pugen a la muntanya en una ascensió que els fa més nobles i més feliços: els pastors, els carboners...

¡Oh carboner ferreny, de faç emmorenida
i bruta de la pols d'aquell carbó alterós!

27 «Montsenyenca», *Lo Pensament Català*, (1900), p. 144

28 «Lo torb», *Juventut*, 113 (1902), p. 239.

¡Oh carboner ferreny, que bella és la vida,
la vida d'aquells cims tot sanitat i olors...

A tu, del món crudel no arriben les bravades.
A tu, de la ciutat no arriba el gran tragí,
per tu, els amics fidels són boires i ventades,
per tu, el boscatge immens no té principi ni fi.

¡Oh carboner ferreny, de cara emmorenida,
i quina enveja em fas al veure't tan feliç!
Amb la destral al braç i un mos de pa, la vida
per tu és un paradís.²⁹

MATINAL

Diu el pastor a sos companys de cleda:
-Pugem al cim del carenar altiu
a on terreja mandrosa la perdiu,
a on l'aigua de l'estany és sempre freda,
a on l'astorat senglar cerca el redós
per gaudir de l'amor que al pla no hi troba,
a on el roure ufanós
estén sos braços per donar-li arcova.

Anem al cim, ovelles i vedells;
a respirar l'espèndida natura,
allí els dies i nits són sempre bells
allí l'auba rient sempre hi perdura-

I entonant el pastor un cant gemat,
més flairós que les flors de sajolida,
va pujant costa amunt, amb el ramat
que llença una fortor de llana humida.³⁰

El contacte directe amb la natura i l'afany observador del poeta el porten a recollir en els seus poemes tota la fauna i la flora que poblen la muntanya estimada. Així, ocells, rèptils, mamífers, però també plantes i flors, apareixen com a protagonistes secundaris dels poemes. Un recull dels noms d'ocells que apareixen a les poesies pot ser un bon indicatiu de la varietat d'aus en temps

29 «Montsenyenca», *Almanac de L'Esquella de la Torratxa per a 1909*, p. 146

30 «Matinal», *Lectura Popular*, p. 126

del poeta i permetria contrastar-lo amb la situació actual de les poblacions d'ocells per comprovar si encara continuen sent presents en l'entorn de la Sala. Prop de trenta exemplars diferents apareixen en els versos de Novellas de Molins: àguila, alosa, becada, blauet, cadenera, cotoliu, cucut, cuereta, duc, falciot, gall, gamarús, guatlla, grua, merla, merlot, merla d'aigua, moixó, oronella, perdiu, perdiganya, picot, pit-roig, ropit, roquerol, rossinyol, tudó, verдум, xoriguer.

Tot aquest entorn paradisiac que el poeta pinta en els poemes reproduïts més amunt és descrit des de la visió de l'autor amb una actitud contemplativa sense intervenir en l'acció, talment com el pintor reflecteix en el quadre la natura que capta, però difícilment hi apareix en persona. La serralada és, doncs, el paisatge idíl·lic, l'indret bucòlic, que descriu Novellas de Molins en les *Montsenyenques*, però que el poeta converteix en el lloc ideal –el *locus amoenus*– on situar les seves poesies amoroses. Contràriament a la posició observadora que havia mantingut fins ara, en els poemes on desenvolupa la temàtica amorosa, el poeta es fa present amb un *jo* poètic, un *jo* literari, que no s'ha de confondre amb un *jo* autobiogràfic, encara que pugui presentar força trets personals.

Gairebé tots els poemes presenten la mateixa estructura constructiva. En els primers versos, la descripció del paisatge i en l'última estrofa la influència de l'ambient en la actitud amorosa dels protagonistes.

Los ginebrons i les tauperes
van enfilant-se al Matagalls
i el lligabosc i les falgueres
s'abracen per les valls.

Rodola el tro per la muntanya,
el sol que surt sembla malalt
i va teixint sos fils d'aranya
dessota d'un marjal.

...

Anem, hermosa, a Puig Susquedes,
pugem, teixim nostres amors;
per cobricel tindrem fagedes
i per catifes tindrem flors.³¹

31 «Montsenyenca», *Juventut*, 104 (1902), p. 92

Però com tot sentiment, l'amor no és sempre igual. Hi és present el dubte que l'autor fa palès en un ventall; potser el de qui va ser la seva esposa?

AMOR

Com rebenta, sadolla de claror,
la poncella reinflada!
Com frueixen de l'amor
les guatilles pel blat ros, l'ala estirada.

Tot estima: l'oreig a la brancada,
l'abella al romaní,
la boira a la muntanya endormiscada...
I tu, amor meu, a mi?³²

I la pèrdua de l'amor que s'ha apagat, potser pel rebuig de l'estimada.

AMOROSA

Creix l'herbei subtil
per la prada immensa,
creix el rieral
rere la tempesta,
creix la llum del sol
per la primavera...
Creix el meu amor
quan te veig tan bella.

Canta el rossinyol,
dins de la verneda,
canta el cotoliu,
canta la reineta,
canta el ventijol
la cançó més fresca,
canta lo meu cor
la cançó més tendra
quan te veig trescar
cabellera estesa.

Plora el ros vailet
la perduda ovella,

32 «Amor», *Joventut*, 158 (1903), p. 132. Reproduïda a *Lectura Popular*, p. 139.

plora el sec fullam
la rosada freda,
plora la perdiu
la llocada absentia
i el llagart somort
el sol que no crema.
També ploro jo
;oh estimada meva!
l'hora de l'amor
que ha fugit per sempre.³³

En tota la gamma de poesies amoroses no podia faltar el tema del *carpe diem*. Ara és el temps de la joventut i de l'amor, gaudim-ne que ja vindran temps de separació i de dolor.

ESTIUENCA
Aquest estiu, hermosa,
quin follejar farem!
Pel mig de l'espès boscatge
sovint ens perderem.
Al cim de les muntanyes
irem de bon matí
quan canti l'ocellada,
quan flairi el romaní.
Pels tous del fresc herbatge
estirarem el cos,
juntets de mans i cara,
juntets ben bé tots dos.
Les nostres alegries
seran després tristors
quan vinguin aquells dies
de separar los cors.
Mes no hiensem encara,
l'estiu ha de venir,
ensem que nostra ditxa
encara ha de florir.³⁴

33 «Amorosa», *Lectura Popular*, p. 129-130.

34 «Estiuenca», *Almanac de L'Esquella de la Torratxa per a 1912*.

Tot amor arriba a la seva realització plena, és el moment de la total unió de cossos i ànimes, és el clímax de la passió amorosa que uneix indissolublement els dos amants. A destacar la comparació dels dos enamorats amb el símil de l'heura i la branca que s'abracen i que no es poden separar si no es trenquen violentament els lligams.

A LA GENTIL...

Fugim del món, allà a on no arribin
mirades indiscretes i envejoses,
sota el tou del brancatge, sobre l'herba
juntem les mans febrores.

Fugim lluny, ben lluny, perdem-se, vida,
bosc endins per sempre i a tot hora
refregant nostres galtes plenes d'angúnia
i acostant nostres boques.

I així ben abscondits, de passió cegos,
exaltats per l'amor que ens agullona
relligats com una heura i una branca
així viurem, hermosa.³⁵

L'amor que viu el poeta és un amor que perdura fins a la mort dels amants. És lògic que l'amor passió desaparegui amb els anys, però el veritable amor perdura fins a la mort i, encara més enllà ja que els cossos romandran propers l'un de l'altre colgats per la terra santa.

Cantem l'amor que de l'espai davalla
com rosada exquisida i benfactora,
perdem-nos abraçats dintre dels boscos
tot aroma i frescor i benaurança;
sadollem-nos a pler, hermosa meva,
dels encants de la pròdiga natura
i ubriacs de deliri i joia tanta
cloquem els ulls i confonguem les boques.
Així, quan de la mort l'augusta ombra
s'estendrà damunt nostre, de la immensa
riquesa de ventures que fruïem
no en trobarà pas res; tota espremuda

35 «A la gentil...» *Lectura Popular*, p. 132.

la vida restarà... Llavors, que vinga
i que ens colgui a tots dos sota terra.³⁶

Aquesta extensa mostra de la poètica montsenyenca de Jaume Novellas de Molins permet veure la delicadesa del poeta en tractar el paisatge dels seus amors, en un clar exemple de poesia camperola que s'adapta perfectament a la poètica de l'espontaneisme i de la recuperació de la poesia popular, vigent durant els primers anys del segle XX. La temàtica idíl·lica i bucòlica li permet descriure els petits episodis de la vida al camp, presentant-la com un element harmonitzador i asserenador de l'existència.

Masia de la Sala nova de Viladrau.

A partir de 1903, el poeta desapareix de les publicacions periòdiques i tampoc presenta cap nou llibre de poemes. No es pot dubtar que Jaume Novellas de Molins va continuar escrivint poesia ja que la facilitat versificadora que posseïa no podia esfumar-se sobtadament. Encara que continués creant poemes tan sols per al seu plaer personal sense gosar tornar a aparèixer en públic. Només els requeriments de Francesc Matheu per confeccionar el llibret de la *Lectura Popular* cap el 1918 van treure a la llum moltes composicions que devien haver estat guardades curosament.

36 [Sense títol], *Joventut*, 125 (1902), p. 439.

Caldria ara preguntar-se quins van ser els motius que van provocar el silenci del poeta. Segurament no va ser una sola causa, però s'hauria de tenir present que als primers anys del segle XX entra en l'escena cultural catalana una nova generació d'artistes, nascuts durant la dècada dels vuitanta, que tenen altres inquietuds que els seus antecessors, dels quals intenten desmarcar-se. Són els primers noucentistes, units per una afinitat cronològica de naixement. En aquests primers anys del segle, amb l'arribada d'una nova generació, desapareixen les revistes que havien acollit els poemes de Jaume Novellas i, encara que no existeixi una revista paradigmàtica dels noucentistes com havia estat *Joventut* per als modernistes, l'aparició, el 1903, de *Catalunya*, impulsada per Josep Carner, que ja era redactor del diari *La Veu de Catalunya*, marca una nova estètica, oposada al pairalisme vitalista de la generació anterior, un exemple de la qual és el poeta de les *Montsenyenques*. El noucentisme rebutja la literatura d'ambient rural i proposa en canvi una temàtica ciutadana on la natura ha estat domesticada i urbanitzada i, en la dialèctica fons/ forma, s'inclina evidentment per aquesta última amb predomini del sonet com a estructura ideal del poema. Aquestes noves directrius estètiques no coincideixen amb les expressades a bastament per Jaume Novellas en la seva trajectòria poètica. Com ja li retreia Josep Pin i Soler en el pròleg de *Ratlles curtes*, el poeta no gosa canviar de temàtica, potser per l'esforç que li representaria tallar amb els lligams de la seva poesia anterior, potser per la por a la reprovació dels seus fidels lectors o potser per no combregar amb la nova estètica. Sigui quin sigui el motiu del seu volgut silenci, queda molt ben expressat en el full de presentació que encapçala el recull de *Montsenyenques* a la col·lecció de la *Lectura Popular*. «Avui [1918] en Jaume Novellas de Molins continua augmentant son bagatge literari, però el manté en gran part inèdit, com si el cohibís la temença de no encaixar amb les modes del dia, o com si protestés d'elles per no tenir fe en llur virtualitat».

Que aquest article serveixi per recuperar una part de l'obra de Novellas de Molins, poeta enamorat del Montseny, que no ha rebut fins ara el reconeixement merescut per la seva facilitat versificadora i per la seva adscripció a la poesia rural i bucòlica tan habitual en el període de final de segle XIX i començament del XX.

PERE SERRA I POU (A)
MATAGOSSOS (1909-1947)

FRANCESC ROMA I CASANOVAS

S'ha parlat molt poc de la figura del Matagossos, i no se n'ha escrit pràcticament res. Però la història d'aquest carboner fill d'una de les famílies més aposentades d'Aiguafreda té un interès innegable que es pot vehicular en dos sentits. En primer lloc, es podria parlar del Matagossos com a personatge de llegenda; i en segon lloc –i per sort–, es pot parlar des del punt de vista històric de Pere Serra i Pou, conegut com el *Matagossos*. En aquest article no tenim espai suficient per tractar ambdós aspectes i per aquest motiu preferim limitar-nos a la seva dimensió històrica que, d'altra banda, és la més desconeguda.¹ La resta la podreu llegir –si hi esteu interessats– en el llibre *Matagossos. Història d'un rebel a l'Alt congost* i *La guerra oblidada a l'Alt Congost, 1936-1950* que podreu trobar a <http://fromac.bubok.es>.

Tots els fets que s'expliquen en aquest article han estat contrastats amb la documentació dels arxius municipals dels pobles de l'Alt Congost, de l'Arxiu Comarcal del Vallès Oriental, de l'Arxiu Municipal de Granollers i sobretot de l'Arxiu Militar Territorial Tercer, on es guarden els processos en contra de Pere Serra. La informació sobre la seva estada a la presó Model es troba a l'Arxiu Nacional de Catalunya.

PERE SERRA I POU, ALIES MATAGOSSOS

Qui havia de ser conegut com a Matagossos va néixer a Aiguafreda, l'1 de maig de 1909, a can Serra de l'Arca. Tenia un germà més gran, en Josep (nascut al 1902), i dues germanes, la Carme (1898) i la Maria (1906). Curiosament, en Matagossos i les seves germanes varen morir, tots tres i per raons diferents, l'any 1947. La seva casa natal era una de les més importants d'Aiguafreda i la família fruïa d'una posició social fins a cert punt privilegiada.

1 La recerca sobre Pere Serra i Pou s'emmarca en un estudi més ampli sobre la guerra civil a l'Alt Congost, que podeu trobar a *La guerra oblidada a l'Alt Congost (1936-1950)*.

da (als anys trenta era el segon contribuent rural del poble). De tota manera, durant aquells anys la família ja havia construït una casa a Aiguafreda, on vivia el nostre home i una de les seves germanes. Pot resultar fins a cert punt xocant que una persona amb aquests orígens acabés implicant-se en els comitès revolucionaris que varen aparèixer durant la guerra i que es convertís en la preocupació de les forces de l'ordre del primer franquisme, però així va ser.

MEMÒRIA DIGITAL DE CATALUNYA

Can Serra de l'Arca.

L'INICI DEL CONFLICTE

Fins a l'esclat de la Guerra Civil, la vida de Pere Serra i Pou és la d'un simple carboner –certament amb un caràcter especial² que va fer vida a la muntanya fins que va esclatar la confrontació. Per aquelles dates, Pere Serra treballava com a carboner per a la família Grau, els amos de la Figuera (Tagamanent). Allà va coincidir amb dos germans –també carboners– que seran molt importants en el seu futur: en Modest i en Lluís Montasell, que

2 El caràcter tancat i violent de Pere Serra i Pou apareix reflectit en diferents documents. A tall d'exemple citem un fragment del consell de guerra: "*carácter pendenciero y violento y de acción y temible por ser traidor y conocer todos estos contornos al dedillo*".

vivien a la Codina. Tot sembla indicar que els germans Montasell començaren a treballar per a en Grau quan en Matagossos va plegar-ne.

Un cop acabat el conflicte se'l va acusar d'haver pertangut a la UGT, al Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM) i possiblement a Esquerra Republicana. De tota manera, no va arribar a tenir cap càrrec després del triomf del Front Popular ni durant el període revolucionari. Davant de les autoritats franquistes, un cop detingut al 1939, Pere Serra va negar haver intervingut en cap fet delictiu, ni robatoris, saquejos, etc. durant aquells dies. Sí que va reconèixer, però, que havia pertangut al Comitè Antifeixista d'Aiguafreda i haver fet *"guardias nocturnas, con armas ordenadas por el presidente que fue del comité, José Baqué"*. En aquest sentit, un informe fet des d'Aiguafreda diu que Pere Serra

"Fue voluntario y prestó guardias con arma al brazo, pero cuando las cosas se pusieron mal para los rojos y se hacía más difícil la vida en los frentes de combate permaneció oculto por estos contornos y cuando alguien le encontraba se presentaba en esta población diciendo que venía con permiso del frente."

L'episodi més macabre de tot aquell període, però, va tenir lloc quan el Matagossos *"se presentó para buscar con malos fines al propietario de 'La Figuera' don José Grau"*,³ a mitjan setembre de 1936. Fins i tot es va declarar que en Matagossos va tenir un paper destacat en l'escorcoll de la masia, perquè en haver treballat a la Figuera en coneixia tots els racons.

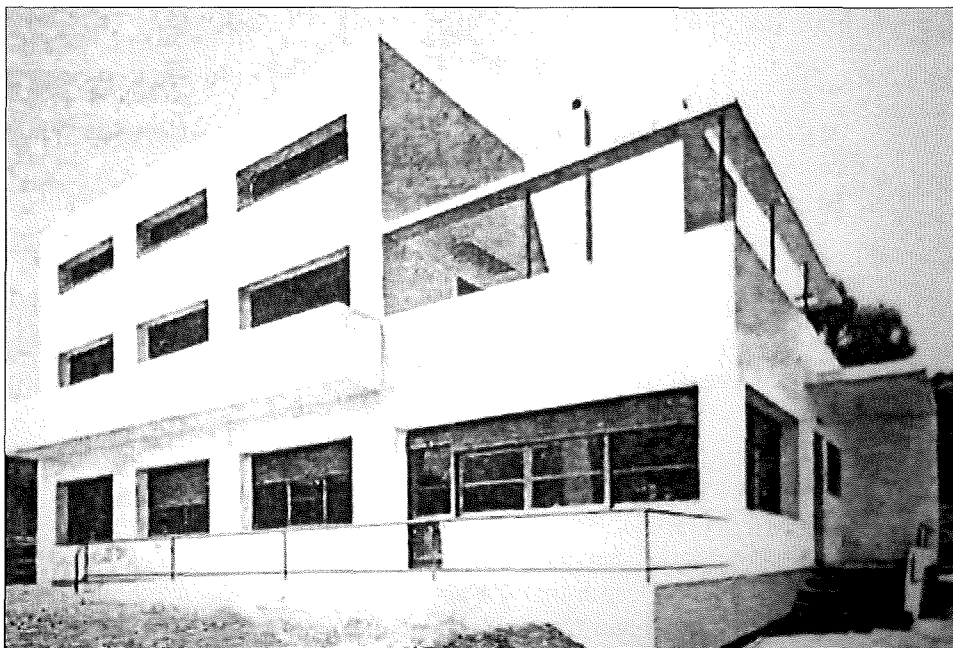
Aquesta anada a la Figuera mai no la va negar en Matagossos, que en defensa pròpia va intentar difuminar el seu paper en els fets buscant quedar-hi com una mera comparsa. Pel que en sabem, Pere Serra anava amb un grup de persones encapçalades per Antoni Tortosa, *el Tortosí*, el líder del Comitè Antifeixista de l'Abella i segurament el responsable dels fets de l'Oller (que tenen una estructura paral·lela al que es volia fer a la Figuera). Un informe enviat des d'Aiguafreda indica que en Serra va participar en els fets de la Figuera,

"haciendo un registro cercando la casa y al separarse del sitio designado uno de los individuos y decir al Pedro Serra que se decía que en la casa no había nadie[,] le contestó que él no lo sabía y que si salía alguien por donde fuera que hicieran fuego. Que según referencias de los mismos familiares"

3 Josep Grau Casals (1885-1973) havia estat alcalde de Tagamanent després que el seu pare abandonés l'alcaldia al 1916. Entre 1926 i 1932 havia tornat a alcaldia com a representant de la Lliga Catalana. Era el màxim contribuent del terme, formava part de la Unió Patriòtica i després de la Guerra Civil tornaria a formar part de l'Ajuntament com a representant de Falange (Oliver Bruy 2013). Ja al 1940 feia les funcions de jutge municipal.

hicieron desnudar en una habitación a sus hermanas de dónde sacaron fuera de la habitación las ropas para registrar si había algo escondido."

Abans d'arribar a la casa, el comitè havia tallat els cables del telèfon de la Figuera per evitar que es pogués demanar cap mena d'ajuda, però, per sort, el lladrar dels gossos alertà els homes de la casa i aquests varen tenir temps de fugir i refugiar-se al bosc. La mestressa –filla de l'Oller– va rebre el comitè i els va dir que no sabia on era el seu marit. Pel que es va declarar, el Matagossos li hauria dit que quan tornés es presentés al comitè de Sant Martí, compareixença que no s'arribà a produir perquè el fill no va deixar que el pare s'hi presentés.

La Casa Blanca de Sant Martí de Centelles

El fill de la casa, Francesc Grau Sentias, va declarar que en Lluís Montasell havia dit que Pere Serra havia anat a la casa i que *"si el día del registro hubieran encontrado a su padre si no hubiera seguido a las buenas lo hubieran hecho arrastrándolo hasta el sitio denominado La Taquilla⁴ al objeto de asesinarlo en el mencionado sitio."*

4 La Taquilla és un indret situat una mica més avall de la Codina, en un extrem de la carena que s'enfila cap al Pla de la Calma. Sembla que el nom li ve del fet que la gent hi deixava els bitllets del tren quan passava per allà. Era el camí obligat per anar a la

Recordem que Lluís Montasell havia treballat a la Figuera i que segurament ell i el seu germà ocuparen el lloc del Matagossos quan aquest no es va avenir amb en Grau. El fet que acusés en Pere Serra va fer que, quan va ser assassinat, molta gent pensés en el protagonista de la nostra història com a possible botxí, oi més tenint en compte que també es va dir que Pere Serra l'havia amenaçat dient-li que potser no acabaria de tallar el bosc que li havien encarregat.

Diferents testimonis indiquen que durant els primers dies de la revolta en Matagossos anava armat i que finalment va marxar voluntari al front. Però no hi va estar gaire temps, segons varen declarar diferents testimonis que l'havien vist a les rodalies d'Aiguafreda. El mateix Serra declararia que es va fer voluntari per anar al front, però que arran de la retirada del front d'Aragó va tornar a casa seva.

L'ASSASSINAT I EL PRIMER JUDICI (1938) PER LA MORT DE LLUÍS MONTASELL

El dia 8 de juny de 1938, va aparèixer el cadàver de Lluís Montasell a un centenar de metres de la Figuera i al costat d'un pal de telèfon. Duia una escopeta de caça. Segons l'autòpsia, el cos presentava cinc ferides de bala, quatre de les quals al pulmó dret. Sense cap dubte, es deia, Montasell havia mort per *"haber recibido simultáneamente cinco disparos de arma de fuego"*. Quan el jutge va demanar-ne més detalls, es va afirmar que eren *"producidas por un fusil ametralladora"* i que no se les havia pogut ocasionar la mateixa víctima.

Segons la investigació judicial, va ser un mosso de la Figuera qui va trobar el cadàver, en Genís Castellà Grau. Curiosament, aquell dia ningú no havia sentit cap tret, i en Castellà –que havia estat company de Montasell– va dir que no l'havia vist des que la víctima s'havia incorporat a files. També el pare de Montasell va afirmar que el seu fill era al front complint els seus deures militars.

La justícia no va ser capaç d'arribar a incriminar ningú en el cas d'aquest assassinat –recordem que estem parlant del judici de 1938–, però sembla clar que en Montasell va ser mort pels carabiners. Resulta que l'escopeta que duia el difunt va desaparèixer en la instrucció del cas i la darrera pista es perd el dia 1 de juliol de 1938, quan un tinent ajudant dels carabiners va comunicar –des d'Aiguafreda mateix– al jutge de Tagamanent que aquesta arma *"no se encuentra en esta Comandancia ya que en virtud de órdenes de la superioridad fue remitida a Barcelona a disposición del sr. Jefe del Servicio de Investigación Militar"*. No tenim temps per parlar de les pràctiques –les males pràctiques– que el

Figuera, que funcionava com una casa de turisme rural que havia acollit personatges com Maragall o Pijoan.

Servei d'Investigació Militar –una agència de contraespionatge controlada pels comunistes– duia a terme en aquells dies, però està clar que algú va tenir molt interès a tapar aquell assassinat.⁵

L'ALLIBERAMENT, LA DETENCIÓ I EL CONSELL DE GUERRA (1939-1943)

Acabada oficialment la guerra, el 30 d'abril de 1939, Modest Montasell es presenta a Aiguafreda i denuncia davant de la Falange l'assassinat del seu germà i acusa directament el Matagossos de ser-ne l'autor. Immediatament detingut per membres de la Falange, Pere Serra és posat a mans de la Guàrdia Civil i del Jutjat Militar de Granollers. El 2 de maig ingressa al Dipòsit Municipal de Granollers fins que tres dies més tard passa a la presó del Poble Nou de Barcelona.

Des del primer moment, Pere Serra es va declarar innocent de la mort de Lluís Montasell. Curiosament ningú va dir res del fet que aquell cas ja havia estat jutjat i, per tant, en Pere Serra no es va poder beneficiar de les proves que obraven en favor seu. De tota manera, el 4 de febrer de 1940 Pere Serra ingressava preventivament a la presó Model de Barcelona. Aquesta situació va ser ratificada diferents vegades fins que el 18 de desembre de 1941 va ser dut davant del jutge: li demanaven 30 anys de presó, acusat de rebel·lió militar i de què

“era afiliado a la UGT con posterioridad al Glorioso Movimiento Nacional y de mala conducta, durante el dominio rojo hizo guardias armado interviniendo en registros a las órdenes del Comité revolucionario, entre ellos el efectuado en el domicilio de D. José Grau con ánimo de detener a éste y a su hijo sin poderlo realizar. Se le imputa el asesinato del vecino Luis Montasell que se encontraba emboscado.”

A partir del 20 de gener de 1942, el consell de guerra contra Pere Serra va fer un tomb inesperat. Aquell dia, en Matagossos presentava una instància al capità general que marcava el seu destí en els propers mesos. En aquest docu-

5 A Tagamanent es produïren dos assassinats durant la guerra. El primer va ser el de Lluís Montasell (8 de juny de 1938). El segon va tenir lloc dos dies més tard i corresponia a José Rosales Ribas, nascut a Tortosa i de 25 anys d'edat, *“el cual fue asesinado por las hordas de carabineros y elementos del SIM el día 10 de junio de mil novecientos treinta y ocho, en este término municipal [Tagamanent]”*. En la comunicació al fiscal de la Causa General del 27 de novembre de 1940, l'Ajuntament del poble afirmava que els carabinyers *“eran en número muy crecido, más de un millar y por tanto se ignora completamente el paradero del Jefe o cabecillas, no obstante el Jefe que mandaba dichas fuerzas era un tal Alberto Bayo”*.